

DE KATHOLIEKE CONTRAREFORMATIE IN DE 21STE EEUW

HIJ IS VERREZEN !

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT / P106088

V.U.: E. GOVAERTS, POSTBUS 14, 2650 EDEGEM

NR. 22 / JULI-AUGUSTUS 2006

AFGIFTEKANTOOR: ANTWERPEN X

« Ik geloof in de miraculeuze stichting van Israël, het enige en ware uitverkoren Volk van God. Ik geloof in zijn bovennatuurlijke grootheid en in zijn schuldig verval. Ik geloof in zijn mysterieuze vervulling » (abbé Georges de Nantes).

KAN MEN VERTROUWEN OP HET OUDE TESTAMENT ?

*« Eens toen Mozes de kudde weidde van zijn schoonvader Jitro, priester van Midjan, en hij zijn kudde diep in de woestijn had gedreven, kwam hij aan bij de Horeb, de berg van God » (Exodus 3, 1). De maan gaat op boven Har Karkom, de berg die door de Italiaanse archeoloog Emmanuel Anati kon geïdentificeerd worden met de Horeb. Het was eerder toeval dat Anati de « berg van God » terugvond : « Vermits ik me vooral interesseer voor de prehistorie had ik nooit gedacht dat een samenloop van omstandigheden mij ertoe zou gebracht hebben mij op een dag bezig te houden met bijbelse archeologie » (*The Riddle of Mount Sinai. Archaeological Discoveries at Har Karkom*, 2001). Zijn ontdekking leidt tot een geheel nieuwe datering van de gebeurtenissen van de Uittocht (foto E. Anati).*

DE UITTOCHT, DE MIRACULEUZE GEBORTE VAN HET UITVERKOREN VOLK

DE godsdienst van het Oude Testament, precies trouwens zoals die van het Nieuwe Testament dat er de voltooiing van is, is een *historische* godsdienst – in tegenstelling tot de “andere godsdiensten” die *mythologisch* zijn. De religie van het Oude Testament is geboren uit de *waarachtige* tussenkomsten van God, onze Schepper, in de geschiedenis van de mensheid, waarbij Hij telkens een “*verbond*” is aangegaan met zijn schepsel.

Altijd al zijn er personen geweest die het historisch, feitelijk karakter van onze godsdienst bestreden hebben. Zij weigeren, *a priori*, te aanvaarden dat de gebeurtenissen van de Bijbel op waarheid zouden berusten.

Eén van de luidruchtigste tegenstanders van de historiciteit is vandaag de dag Israel FINKELSTEIN, die het Instituut voor Archeologie aan de universiteit van Tel Aviv leidt. Enkele jaren geleden publiceerde hij samen met Neil Asher Silberman een geruchtmakend boek: *The Bible Unearthed. Archaeology's New Vision of Ancient Israel and the Origin of its Sacred Texts* (New York, 2001).

Finkelsteins thesis is dat vooral het *ontbreken* van archeologisch materiaal bewijst dat de Bijbelse verhalen niet echt plaatsgegrepen hebben, dat ze bedenksels uit latere tijden zijn. Uit welke latere tijden dan wel? Uit de zevende eeuw voor Christus, toen koning Josias over Juda regeerde. De Bijbel zou een geniale literaire en politieke reconstructie zijn van het ontstaan van het joodse volk, met de bedoeling « *een eengemaakte natie te smeden, gebaseerd op een nieuwe godsdienst, het “monotheïsme”: één enkel volk, geleid door één God, geregeerd door één koning, met één hoofdstad, Jeruzalem, en één Tempel* » (op. cit.).

Volgens Finkelstein hebben Abraham, Jozef en Mozes nooit bestaan. De Uittocht, de verovering van het Beloofde Land Kanaän, het machtige rijk van David en Salomon? Niets anders dan *mythische* verhalen, gefabriceerd in de zevende eeuw om als wettiging voor nationalistische ambities te dienen...

In alle media kon de theorie van Finkelstein op grote bijval rekenen – ook in de “katholieke” media. Een zoveelste uiting van de grote geloofsafval die de Kerk teistert! Maar de échte wetenschap zit ondertussen niet stil. Zij leidt, in alle bescheidenheid en ernst, vaak tot schitterende resultaten, naar het woord van Onze Heer Jezus Christus in het Evangelie: **WIE ZOEKT, ZAL VINDEN**. Deze studie zal dit naar wij hopen overduidelijk maken.

* * *

Het boek Genesis eindigt met de verschijning van God aan Jacob. Hij hernieuwt zijn verbond met hem op

het moment dat de aartsvader het aan hem “beloofde Land” verlaat om zich in Egypte te vestigen, in de landstreek Goshen, in het oostelijk deel van de Nijldelta, samen met heel zijn familie – in het totaal 70 personen (Gen. 46, 27).

Een schildering in de necropool van Beni Hassan, die dateert uit ca. 1890 v. Chr., laat ons toe ons een voorstelling te maken van de karavaan van de familie van Jacob op weg naar Egypte om er fortuin te zoeken, overeenkomstig het prachtige verhaal van kapittels 37 tot 50 in het boek Genesis¹. Als de Hebreeën ooit Egypte binnengetrokken zijn, waarom hebben ze dit “luilekkerland” dan op een bepaald moment verlaten?

Het antwoord is te vinden in het begin van het boek Exodus: « *Toen kwam er een nieuwe koning in Egypte aan het bewind, die Jozef niet meer had gekend. Hij sprak tot zijn volk: “Zie, het volk van Israël is talrijker dan wij, en wordt ons te sterk. We moeten dus met beleid tegen hen optreden; anders worden ze nog talrijker en sluiten ze zich, als we in oorlog raken, bij onze vijanden aan, gaan ons bestrijden en trekken dan weg uit het land.” Men stelde dus slavendrijvers over hen aan, om hen met dwangarbeid er onder te houden. En zo moesten ze voor Farao de opslagplaatsen [proviandsteden] Pitom en Raämses bouwen* » (Ex. 1, 8-11).

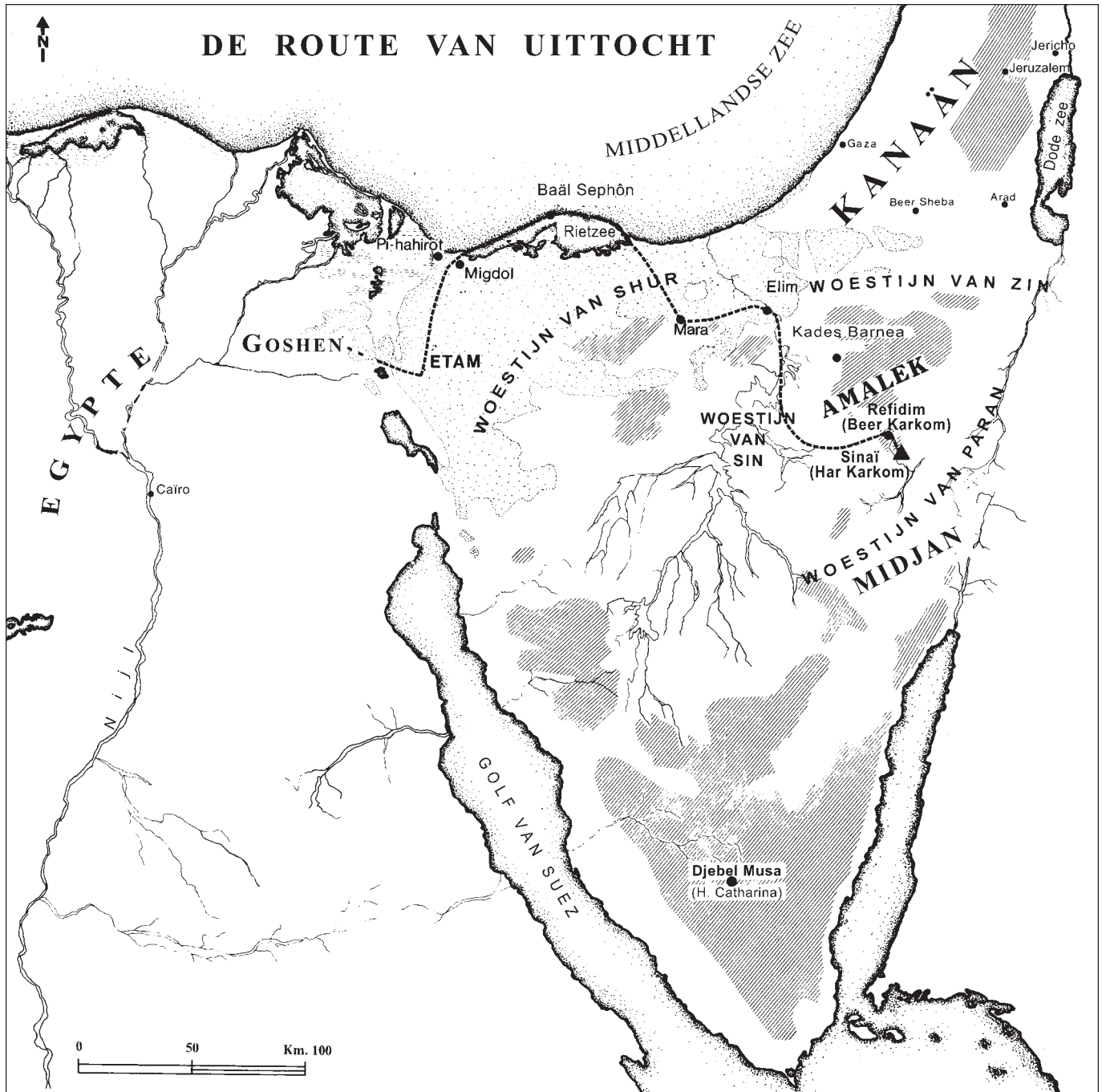
Egyptische documenten bevestigen dat een stad met de naam Pi-Raämses in de Nijldelta opgericht werd in de 13^e eeuw vóór Christus, onder farao Ramses II.

Toch mogen we geen voorbarige conclusies trekken: « Dat de stad door een latere redacteur [van het boek Exodus] zo genoemd werd, is geen bewijs voor de datering van de tijd waarin door de Israëlieten slavenwerk verricht werd. »² Anders gezegd, de vermelding van de naam “Raämses” betekent niet noodzakelijk dat de Uittocht onder leiding van Mozes onder het bewind van Ramses II (1279-1213 v. Chr.) plaatsvond.³ Dit alles brengt ons bij het centrale probleem van de traditionele chronologie van de Uittocht... die we in vraag moeten durven stellen, zoals we in de loop van deze studie zullen zien.

DE ROEPING VAN MOZES

De *Theophanie* van het brandende braambos is een gebeurtenis van kapitaal belang. Het is de persoonlijke verschijning van God die zijn Naam bekendmaakt aan Mozes: « **IK BEN** ». Vandaar de Naam « Jahweh »: « **HIJ IS** ». Terwijl de andere goden « *niet zijn* », d. w. z. niet bestaan: het zijn slechts hersenschimmen.

(1) Op de muurschildering ziet men een groep van een veertigtal Semieten, die met beladen ezels Egypte binnentrekt en, begeleid door twee grensbeambten, aan de farao wordt voorgesteld. Ook andere Egyptische bronnen zeggen duidelijk dat Egypte, en met name het vruchtbare oostelijke deltag gebied, altijd bereid was een onderkomen te bieden aan hongerende stammen woestijnnomaden, zelfs met aanduiding van de weidegronden die hun kudden konden gebruiken (Magnus Magnusson, *The Archeology of the Bible Lands*, Ndl. vert. 1978, p. 44). – (2) Drs. J. G. van der Land op de webstek van de *Stichting Bijbel, Geschiedenis en Archeologie*: www.bga.nl (1999). – (3) In 1966 ontdekte de Oostenrijkse archeoloog Manfred Bietak onder de puinen van Raämses een veel oudere stad, Avaris, die wellicht de bewuste proviandstad is die de Israëlieten hebben gebouwd... in opdracht van een farao uit een dynastie van vóór Ramses II.

Deze Theofanie had plaats « *op de berg van God, de Horeb* », zegt de tekst (Ex. 3, 1). De meeste Bijbeluitgaven stippen in voetnoot aan dat het om de Sinaï gaat en dat de naam “berg van God” een vooruitlopen op het vervolg van de geschiedenis is: het zou een gewone berg zijn die later “berg van God” genoemd werd omdat God er zijn verbond sloot met zijn volk.

Dit is een vergissing! De ware toedracht is ontdekt door de Italiaanse archeoloog **Emmanuel Anati**, die met een hele ploeg onderzoekers twintig jaar lang opgravingen heeft gedaan en meer dan 1200 sites methodisch heeft geïnventariseerd.¹ Hij is tot het besluit gekomen dat de berg Horeb of Sinaï *niet* de Djebel Musa is in het

zuiden van het Arabisch schiereiland, aan de voet waarvan zich het klooster van de H. Catharina bevindt maar die geen enkel spoor van een cultus ouder dan de Byzantijnse tijd vertoont. De échte berg ligt tweehonderd kilometer noordelijker, in de Negebwostijn, op het grondgebied van de staat Israël. De Israëli noemen hem vandaag **HAR KARKOM**, de « *Saffraanberg* ». Deze “berg van God” was veertigduizend jaar geleden al de plaats van een intense cultuspraktijk, een heilige berg voor de volkeren van de woestijn.

In 1992 legde de ploeg van Anati op Har Karkom een “heilgdom” uit het Paleolithicum bloot dat ongeveer 40.000 jaar oud was. Dat bewijst « dat de functie van

(1) Emmanuel Anati (Florentië, 1930) studeerde in Jeruzalem, Harvard, Cambridge Mass., Parijs, Londen en Oxford, en doceerde aan de universiteit van Lecce in Zuid-Italië. Hij is de stichter en directeur van het *Centro Camuno di Studi Preistorici* dat gevestigd is in Capo di Ponte. Sinds 1980 leidde hij het zgn. « *Sinaï Project* » waarbij de berg Har Karkom en de omliggende valleien uiterst grondig bestudeerd en uitgekamd werden op archeologische overblijfselen. Prof. Anati publiceerde over zijn ontdekkingen verschillende boeken, waarvan we noemen: *Har Karkom, montagna sacra nel deserto dell'Esodo* (Milaan, 1984); *The Mountain of God* (New York, 1986); *Esodo tra mito e storia* (Capo di Ponte, 1997); *The Riddle of Mount Sinai. Archaeological Discoveries at Har Karkom* (Capo di Ponte, 2001).

de berg als cultusplaats niet zomaar kan beperkt worden tot de Bronstijd. Een opeenvolging van gebeurtenissen en tradities over tienduizenden jaren maakt duidelijk dat deze berg één van de oudst bekende cultusplaatsen is, één van de eerste getuigenissen van menselijke godsdienstigheid » (Emmanuel Anati, *Les mystères du Mont Sinaï*, Paris, Bayard, 2000, pp. 10-11).

Sinds onheuglijke tijden richt de mens zich van op deze berg tot God, die kijkt en luistert vanuit... de hemel : in 1993 identificeerde de archeologische missie boven op het plateau van Har Karkom « omtrektekeningen of geogliefen¹ van grote afmetingen, vervaardigd met keien, *in situ*. Sommige van die tekeningen vormen geometrische en abstracte figuren, andere hebben de vorm van mensen en viervoeters, met in sommige gevallen een lengte van meer dan dertig meter. Wanneer men erover loopt, ziet men deze tekeningen niet goed. Vanuit de hemel, in een vliegtuig, zijn ze beter te zien. We denken dat het gaat om wijgeschenken vanwege de woestijnvolkeren aan een onzichtbare hemelse godheid » (*ibid.*).

DE BERG VAN GOD

Har Karkom, de « Saffraanberg », bereikt een hoogte van 847 meter. Men ziet hem van heel ver staan, vanuit het zuiden zowel als vanuit het oosten. Hij overheerst een streek die in het Hebreeuws bekend staat als *Midbar Paran*, d.w.z. “woestijn van Paran”, een gebied dat zeer nauwkeurig overeenstemt met de tekst in het boek Exodus (3, 1) : « *Eens weidde Mozes de kudde van zijn schoonvader Jitro, priester van Midjan. Hij dreef de schapen diep in de woestijn en kwam bij de Horeb, de berg van God.* » Prof. Anati : « Ondanks zijn ruw en onherbergzaam uitzicht en de beperkte bestaansmiddelen heeft Har Karkom ons, samen met de onmiddellijke omgeving, meer dan driehonderd ongewone archeologische vindplaatsen opgeleverd. Dit uitzonderlijk rijk geheel getuigt van de aanwezigheid van de mens sedert oeroude tijden, temidden van een steriele omgeving die slechts weinig sporen van het menselijk verleden heeft nagelaten » (*ibid.*, p. 35).

De wanden van deze “berg van God” zijn zeer steil, maar de beklimming kan gebeuren langs de westzijde, over twee duidelijk getekende paden die sinds onheuglijke tijden gebruikt lijken te zijn. Zij komen uit bij twee toppen, van elkaar gescheiden door een dal, die een kalkstenen plateau bekronen van 4 kilometer lang en 2 kilometer breed.

Links en rechts van één van deze paden staan kleine, gegraveerde rotsen als een soort van menhirs opgesteld over een lengte van ongeveer 1 kilometer. Deze rotsen zijn versierd met vereringstaferelen, biddende personages die hun armen omhoog houden vóór vreemde en raadselachtige symbolen [*zie foto p. 5, rechts*]. Tenminste viermaal zien we één van deze oranten afgebeeld tegenover een eenvoudige verticale

streep : het lijkt om de illustratie te gaan van de verering van een God *die niet kan voorgesteld worden*.

Personages in biddende houding zijn niet zeldzaam in de Negebwoestijn of in de Sinaï. Maar ze staan wel altijd in relatie tot duidelijke cultussymbolen zoals de zon, de maan [*zie foto p. 5, links*], bepaalde dieren of wezens met menselijke vormen. Hier echter zijn de oranten afgebeeld tegenover volslagen raadselachtige symbolen... tenzij men zich de Naam van Jahweh voor de geest haalt die aan Mozes op deze heilige berg geopenbaard werd, in de Theofanie van het brandende braambos : « *IK BEN “IK BEN”* » (Ex. 3, 14), die niet kan voorgesteld worden (Ex. 20, 4) tenzij door een of ander “onleesbaar” ideogram.

In de onmiddellijke omgeving van deze berg kan men zich gemakkelijk een voorstelling maken van de Theofanie van het brandende braambos. De plantkundigen in de ploeg van Emmanuel Anati hebben een volledige inventaris opgemaakt van de vegetatie van Har Karkom. Hier en daar komt men zgn. *rtam*-struiken tegen ; ze komen talrijker voor in de rotsravijnen aan de randen van het plateau. Een bepaalde soort, die doet denken aan ons bezemkruid, bereikt een hoogte van twee meter.

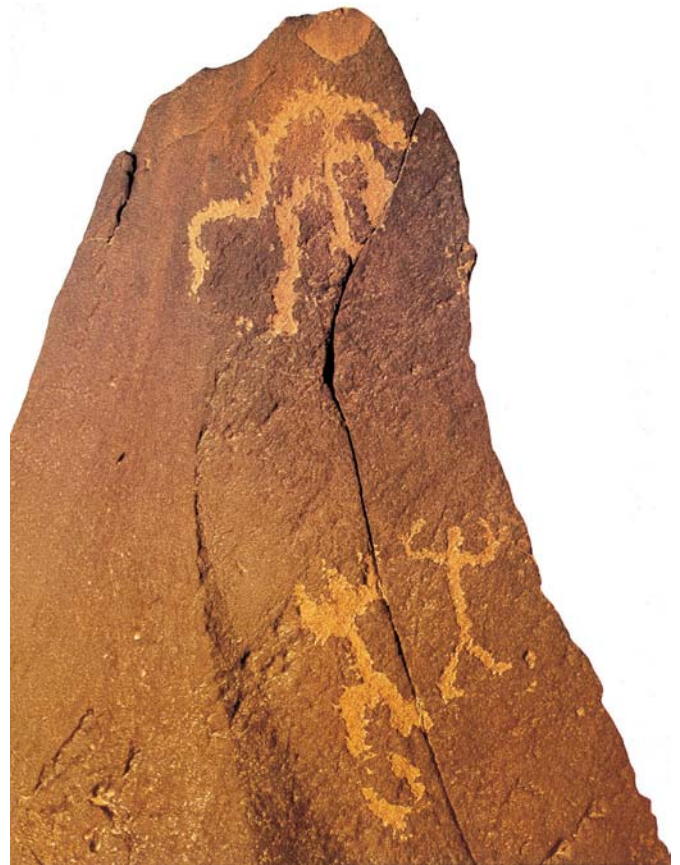
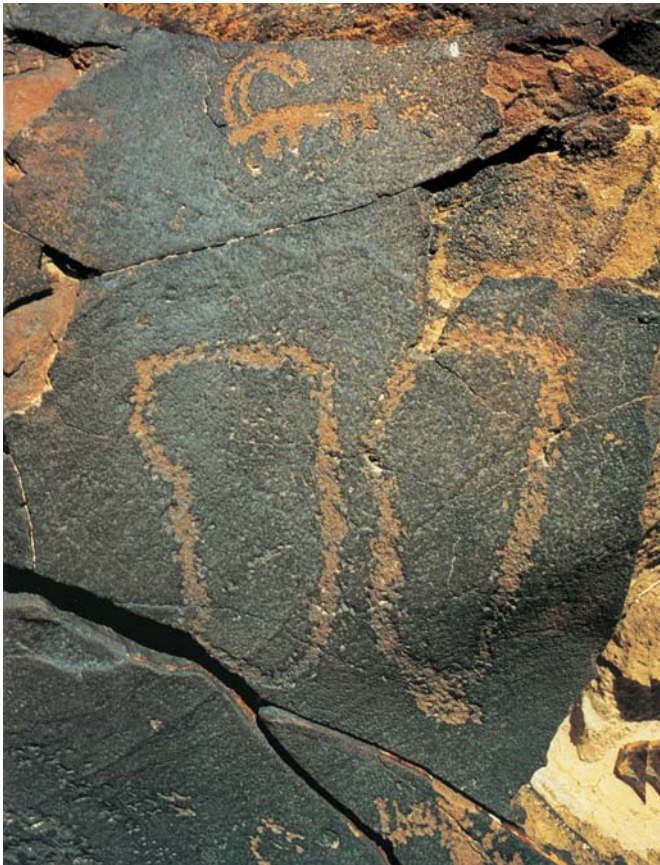
« *De engel van Jahweh verscheen hem in een vlam-mend vuur midden in een braambos. Hij zag op, en ofschoon het braambos in lichterlaaie stond, werd het niet verteerd. Mozes dacht bij zichzelf : “Ik moet dat wondere schouwspel toch eens wat nader gaan bezien, en kijken waarom het braambos niet verbrandt.” Toen Jahweh zag dat hij dichterbij kwam om scherper toe te zien, riep God hem midden uit het braambos toe : “MOZES ! MOZES !” Hij antwoordde : “Hier ben ik.” Jahweh ging voort : “KOM HIER NIET DICHTERBIJ, MAAR DOE UW SCHOENEN VAN UW VOETEN ; WANT DE PLAATS WAAR GE STAAT, IS HEILIGE GROND.” En Hij vervolgde : “IK BEN DE GOD VAN UW VADEREN, DE GOD VAN ABRAHAM, DE GOD VAN IZAÏK EN DE GOD VAN JACOB.” Toen bedekte Mozes zijn gelaat, want hij durfde niet naar God opzien » (Ex. 3, 2-6).*

Mozes krijgt dan van Jahweh God de opdracht om de farao op te zoeken opdat deze de kinderen van Israël uit Egypte zou laten vertrekken : « *IK BEN MET U ! EN DIT ZAL VOOR U HET TEKEN ZIJN DAT IK HET BEN DIE U GEZONDEN HEB : WANNEER GE HET VOLK UIT EGYPT E ZULT HEBBEN GELEID, ZULT GIJ GOD VEREREN OP DEZE BERG* » (Ex. 3, 12).

En dat heeft Mozes inderdaad gedaan ! En daarbij heeft hij een pad genomen dat we vandaag met onze eigen ogen kunnen zien en waarover we zelf nog kunnen lopen... Niets kan ons beter genezen van de huidige geloofsafval en van de religie van de mens die zichzelf tot God maakt dan de verbluffende confrontatie met de sporen van de cultus die zoveel eeuwen geleden op deze berg aan God gebracht werd. Het gaat werkelijk om « *het teken* » waaraan elke eerlijke en open geest moet herkennen dat Mozes werkelijk bestaan heeft en dat zijn zending van God kwam.

(1) Met deze term worden tekeningen of motieven aangeduid die op de grond aangebracht zijn. Een ‘positieve’ geoglief verkrijgt men door met verzamelde stenen een omtrek weer te geven, een ‘negatieve’ door langs bepaalde lijnen bodemmateriaal weg te nemen. Dergelijke omtrektekeningen komen in vele oude culturen voor. De meest spectaculaire geoglief op Har Karkom is die van een reusachtig rund.

VAN DE CULTUS VAN DE GOD SÎN TOT DE CULTUS VAN JAHWEH-GOD

LINKS : voetafdrukken, als bewijs van verering : « *Doe uw schoenen van uw voeten ; want de plaats waar ge staat, is heilige grond* » (Ex. 3, 5). Deze voetafdrukken zijn gekeerd in de richting van een steenbok, waarvan de teruggebogen horens de maan voorstellen. Dit dier is alomtegenwoordig op Har Karkom. Het komt voor op talloze rotstekeningen die jachtscènes of cultuspraktijken uitbeelden. Vóór de aankomst van de Hebreeën bij de *Sinaï* werd de maan hier vereerd onder de Assyrisch-Babylonische naam "Sîn". De *Sinaï* was dus oorspronkelijk de "berg van de god Sîn". Later werd hij de "berg van Jahweh-God", die verschenen was aan Mozes om zijn Naam bekend te maken : « *Ik BEN* », in tegenstelling tot Sîn die niet is, d. w. z. die niet echt bestaat.

RECHTS : langs het pad dat vanaf de voet van de berg naar het plateau voert staan gegraveerde rotsen opgesteld. Op deze rots zien we twee biddende figuren of oranten tegenover een raadselachtig ideogram : een God die niet kan voorgesteld worden ? (foto's E. Anati)

HET VERTREK VAN ISRAËL UIT EGYPTEN

Onder de talrijke rotstekeningen die de « *berg van God* » versieren is er één die een herdersstaf afbeeldt samen met een slang [zie foto p. 7]. Het gaat onmiskenbaar om de staf van Aäron, het instrument van de wondertekenen waarmee Mozes zijn volk uit Egypte kon doen vertrekken.

Negen plagen treffen Egypte, maar Farao volhardt in de boosheid en weigert de Hebreeën te laten gaan. Deze plagen zou men kunnen zien als "natuurlijke rampen" waaraan de Egyptenaren gewend waren : periodieke overrompelingen door horzels, kikkers, vleermuizen en sprinkhanen waren niet ongewoon in die streken, ook vandaag niet, evenmin als de veepest waardoor de kudden gedecimeerd werden. Ook ingrijpende weersstoringen zoals hagelstormen en plots invallende duisternis kenmerken het harde klimaat van het oostelijk deel van de Middellandse Zee.

Verschillende toeristen hebben in het Nabije Oosten al te maken gekregen met de zgn. "roos van Jericho", een infectie die wordt veroorzaakt door een parasiet afkom-

stig van de zandvlieg ; de plaag van de builenpest zou daarmee verwant kunnen zijn.

Omdat Farao verstokt blijft, slaat Jahweh de Egyptenaren met een tiende en laatste plaag : de dood van alle mannelijke eerstgeborenen van het mannelijk geslacht, dieren zowel als mensen. « *In het holst van de nacht sloeg Jahweh al de eerstgeborenen in het land van Egypte, van de eerstgeborene van Farao af, die op de troon was gezeten, tot de eerstgeborene van wie in de gevangenis zat ; en eveneens al het eerstgeborene van het vee* » (Ex. 12, 29). William G. Dever, emeritus hoogleraar in de archeologie en de antropologie van het Nabije Oosten aan de universiteit van Arizona : « Geen enkele bekende epidemie kan zo selectief optreden. De wetenschap biedt geen enkele mogelijke verklaring voor een dergelijke "plaag". »¹ Tenzij men de hypothese van abbé de Nantes in overweging neemt : zou deze tiende plaag « niet kunnen toegediend zijn door de hand van de meest toegewijde Hebreeën ? » (*La religion de la Bible*, CRC nr. 153, mei 1980, p. 6).

(1) Dever is de auteur van o. m. *Who Were The Early Israelites and Where Did They Come From ?* (Eerdmans, 2001).

« *Nog in de nacht ontbood Farao Mozes en Aäron en sprak: "Maakt u gereed, trekt weg van mijn volk; gaat heen met de zonen van Israël, **om Jahweh te vereren zoals gij gezegd hebt**. Neemt ook uw schapen en uw runderen mee, zoals gij gevraagd hebt: als gij maar heen gaat. En bidt ook voor mij om genade* » (Ex. 12, 31-32).

DE DOORTOCHT VAN DE RIETZEE

Na hun vertrek uit het oostelijk deel van de Nijldelta begeven de Hebreëen zich « *naar Soekkot* » (Ex. 12, 37). Deze naam betekent "hutten"¹ en stemt overeen met een plaats waar de woningen waren vervaardigd van biez en riet, in een moerassige streek die per definitie geen archeologische sporen heeft achtergelaten...

Daarop « *braken ze hun kamp van Soekkot op en sloegen hun legerplaats op te Etam, aan de rand van de woestijn* » (Ex. 13, 20). De uitdrukking "braken hun kamp op... en sloegen het op..." staat voor één dagmars. Omdat Etam aan de rand van de woestijn ligt zijn de Israëlieten dus al voorbij de grenzen van het bewoonde gebied van het Egyptische Rijk, op één dagmars van de delta.

Na Etam « *ging Jahweh voor hen uit: overdag in een wolkkolom, om hun de weg te wijzen, en tijdens de nacht in een vuurzuil, om hen voor te lichten, zodat ze dag en nacht konden verder trekken* » (Ex. 13, 21). Ze zijn nu dus al verschillende dagmarsen ver.

Op het moment dat ze binnengedrongen zijn in de woestijn van Etam laat Jahweh Mozes echter van koers veranderen: « *Zeg de kinderen van Israël dat ze van richting veranderen, en zich moeten legeren bij Pi-Hahiroth, tussen Migdol en de zee; bij de zee recht tegenover Baäl-Sefon moet gij uw legerplaats opslaan* » (Ex. 14, 2) [zie landkaart p. 3].

Deze drie plaatsnamen duiden heel nauwkeurig een kampplaats en een weg aan... met het oog op een schitterende overwinning. Want God heeft zijn plan: « *Dan zal Farao denken dat de Israëlieten in het land zijn verdwaald, en in de woestijn zijn blijven steken* » (Ex. 14, 3).

De Hebreëen slaan een doodlopende weg in waaruit God hen zal doen ontsnappen door een indrukwekkend mirakel. Door van richting te veranderen komen zij in de buurt van de wegcontroles die de Egyptenaren uitoefenen, en de farao komt zeer snel te weten waar de vluchtelingen zich verborgen houden.

« *Pi-Hahiroth* » betekent "monding van de kanalen". Waarschijnlijk gaat het hier om een sluizensysteem aan het uiteinde van één of meerdere kunstmatige kanalen, door de farao's geconstrueerd om het water van de delta te doen afwateren in de Middellandse Zee. Want « *zee* » (*yam*) betekent hier ongetwijfeld de Middellandse Zee, zoals in heel de Pentateuch wanneer dit woord voorkomt zonder preciserend adjectief.

« *Migdol* » betekent in het Hebreeuws "toren" en stemt overeen met een controlepost op de aloude route

langs de kust van de Middellandse Zee, die ook vandaag nog El-Kantara (aan het Suezkanaal) verbindt met Gaza in Israël. Vroeger heette deze route, die verder doorloopt naar Mesopotamië en Anatolië, de "weg door het land van de Filistijnen" (o. m. bij Flavius Josephus). Voor de Egyptenaren was deze weg langs de kust van strategisch belang, want het was langs daar dat een vijandelijke aanval altijd mogelijk was. Archeoloog Donald B. Redford bevestigt het bestaan van Egyptische controleposten: « *Overal in het oostelijk deel van de delta, in de Sinaï, de Negeb en meer naar het noorden toe bevonden zich Egyptische garnizoenen en controleposten op permanente basis. De bedoeïenen langs de grenzen leefden onder constante bewaking van de Egyptische krijgsmacht.* »²

De Bijbel bevestigt dit overigens letterlijk: « *Nadat Farao het volk had laten gaan, leidde God hen niet langs de weg door het land van de Filistijnen, hoewel die de kortste was. Want God dacht dat het volk wel eens spijt kon krijgen, **wanneer het tegenstand zou ontmoeten**, en dan naar Egypte zou willen terugkeren* » (Ex. 13, 17).

Tegenstand van wie? Van de garnizoenen in de controleposten die de kustweg bewaakten! Een vluchtende massa zou onmogelijk deze route hebben kunnen nemen zonder onmiddellijk ontdekt en tegengehouden te worden door één van deze garnizoenen. Eens te meer blijkt de gewijde schrijver goed op de hoogte te zijn van de geopolitieke context van de periode die hij beschrijft!

De naam « *Baäl-Sefon* » tenslotte betekent "Heer van het Noorden" en duidt een cultusplaats aan die gewijd was aan deze godheid en die opgericht was op de meest noordelijke punt van het gehele schiereiland, op de lagune langs de Middellandse Zee. Deze lagune is een oude arm van de grote Nijldelta waar biez en riet en typische moerasplanten overvloedig voorkomen – vandaar de naam *RIETZEE*, « *yam sūf* » ("sūf" betekent riet).

Het onderzoek van deze sector in de jaren 1956-1957 heeft potscherven aan het licht gebracht die identiek zijn aan die welke door Anati gevonden zijn op Har Karkom, en die uit dezelfde tijd dateren: **2200 v. Chr.**, de Vroege Bronstijd.

Op aanwijzing van Mozes, die de streek door en door kent, begeven de Hebreëen zich dus op weg over de lange en smalle strook zand die de lagune van de Rietzee afsluit. Links van hen is de Middellandse Zee, rechts het water van de dode arm van de Nijl. De strook zand waarover ze lopen bestaat uit een opeenvolging van duinen en rotsen. De tocht erover is een moeilijke en gevaarlijke onderneming: op sommige plaatsen verdwijnt het pad gedeeltelijk onder water, andere plekken zijn uiterst gevaarlijk door de aanwezigheid van drijfzand. Men kan zich gemakkelijk voorstellen dat de strijdswagens van de Egyptenaren blijven steken: « *Jahweh liet de raderen van hun wagens vastlopen, en vertraagde hun mars* » (Ex. 14, 25).

(1) *Soekkot* is ook de joodse benaming voor het Loofhuttenfeest. Een *soekka* is een simpele hut van plantaardig materiaal. – (2) Redford, een Canadees archeoloog en Egyptoloog, schreef o. m. *Egypt, Canaan and Israel in Ancient Times*, Princeton, 1992.

De Hebreeën lopen de hele nacht door en laten tenslotte de moerassen achter zich. Maar voor de Egyptenaren is het te laat : « *De wateren stroomden terug, en overstelpten al de wagens en ruiters van het leger van Farao, dat hen in de zee achtervolgde ; geen een bleef er over. Maar de kinderen van Israël waren droogvoets midden door de zee getrokken* » (Ex. 14, 28-29).

Uit al het voorgaande blijkt duidelijk dat het *niet* om de Rode Zee gaat. Daar groeien trouwens geen biesen of riet. Het verhaal spreekt in klare bewoordingen over een ononderbroken, droge weg, langs beide kanten omgeven door water, waarover de Hebreeën droogvoets getrokken zijn. Het leger van de farao werd tot machteloosheid gedwongen door de omstandigheden van het terrein, terwijl het volk van Jahweh, met zijn hebben en houden, met zijn kudde en ondanks de aanwezigheid van grijsaards, vrouwen en kinderen, de afstand met zijn achtervolgers vergrootte. Het succes van de kinderen van Israël was werkelijk een verbazingwekkend mirakel !

DOOR DE WOESTIJN

De Israëlieten trekken vervolgens de “woestijn van Shur” binnen, waar ze geen water vinden. Ze hebben de bedoeling om Kades-Barnea te bereiken, een weelderige oase. Na drie dagtochten komen ze aan in Mara, aan de rand van de zandwoestijn die zich uitstrekt van de kust tot aan de voet van de bergen, over ongeveer zestig kilometer. Deze plaats, vandaag El-Mura, is een groene oase te midden van de uitgestrektheid van kale duinen. De enkele waterputten die er zijn geven slechts een brak, ondrinkbaar water. Maar de overvloedige begroeiing maakt duidelijk dat de wortels van de planten doordringen tot aan een ondergrondse reserve aan zoet water. Het volstaat de tekst te lezen om deze plek te herkennen :

Rechttop geplaatste rots met de afbeelding van een herdersstaf en een slang. De tekening dateert uit de Vroege Bronstijd. De herdersstaf heeft horens, wat macht beduidt. De ideogrammen aan de linkerkant ervan geven aan dat de staf veranderd is in een slang : het teken in de vorm van een « u » staat voor « omvormen » of « veranderen », terwijl de twee punten boven en onder de « u » de waarde hebben van een actief ingrijpen : « *Hij doet de staf veranderen in een slang* » (foto E. Anati).

« *Jahweh sprak tot Mozes en Aäron : “WANNEER FARAO TOT U ZEGT : DOET EEN WONDER VOOR MIJ, DAN MOET GIJ AÄRON GELASTEN ZIJN STAF TE NEMEN EN DIE VOOR DE VOETEN VAN FARAO TE WERPEN ; EN DE STAF ZAL EEN SLANG WORDEN.” Toen gingen Mozes en Aäron naar Farao, en deden wat Jahweh hun bevolen had. Aäron wierp zijn staf voor Farao en zijn hovelingen neer, en de staf werd een slang. Maar Farao riep zijn wijzen en tovenaars, en de Egyptenaren deden door hun toverkunsten hetzelfde. Iedereen wierp zijn staf op de grond, en ze veranderden in slangen ; maar de staf van Aäron verslond die van hen.* » (Ex. 7, 8-12).

« Ze konden het water van Mara niet drinken, omdat het bitter was ; daarom noemde men het Mara [“bitter”]. Toen begon het volk tegen Mozes te morren en zei : “*Wat moeten we drinken ?*” Mozes bad tot Jahweh, en Jahweh wees hem een stuk hout aan ; hij wierp het in het water, en het water werd zoet. Op deze plaats gaf hij hun voorschriften en wetten, en stelde hen daar voor de keus » (Ex. 15, 23-25).

Anders gezegd, in deze kleine oase beginnen de Hebreeën zich te organiseren en doen ze krachten op alvorens opnieuw op pad te gaan.

« Vandaar gingen ze naar Elim, waar twaalf waterbronnen zijn en zeventig palmen staan, en ze sloegen hun kampplaats op aan het water.

« Nadat heel de gemeenschap van Israël van Elim was opgebroken, trokken ze door de woestijn van Sîn, die tussen Elim en de Sinaï ligt ; het was op de vijftiende dag van de tweede maand na hun uittocht uit Egypte. Weer begon heel de gemeente van Israël in de woestijn tegen Mozes en Aäron te morren, en de kinderen van Israël zeiden tot hen : “Waren we maar in Egypte door de hand van Jahweh gestorven, toen we bij de vleespotten zaten en volop brood konden eten. Waarachtig, gij hebt ons naar deze woestijn gebracht om heel deze menigte van honger te doen sterven.” » (Ex. 15, 27 en 16, 1-3).

« Toen sprak Jahweh tot Mozes : “IK HEB HET MORREN VAN DE KINDEREN VAN ISRAËL GEHOORD. ZEG HUN NU : BIJ HET VALLEN VAN DE AVOND ZULT GIJ VLEES KUNNEN ETEN, EN MORGENVROEG VOLOP BROOD ; DAN ZULT GIJ WETEN DAT IK, JAHWEH, UW GOD BEN ! ”

« En tegen de avond kwamen er kwartels aangevlogen, die de kampplaats bedekten.’s Morgens viel er dauw rondom de legerplaats ; toen de dauw die gevallen was, optrok, lag daar over de bodem van de woestijn een dunne, korrelige laag, fijn als rijp. Toen de Israëlieten dit zagen, zeiden ze tot elkander : “Wat is dat ? ” [“man hu”]. Want zij wisten niet wat het was. Maar Mozes sprak : “Dit is het brood, dat Jahweh u te eten geeft” » (Ex. 16, 11-15).

« *De kinderen van Israël noemden het manna ; het was wit als korianderzaad, en het smaakte als honingkoek* » (Ex. 16, 31).

Vandaag de dag strijken kwartels tijdens het trekseizoen bij duizenden neer in het noorden van de Sinaï. Emmanuel Anati : « Op een dag in mei 1984 was ik getuige van een gelijkaardige regen van trekvogels op Har Karkom. Ze vielen met hele groepen tegelijk neer, uitgeput door de vermoeidheid en de verschrikkelijke hitte » (*The Mountain of God*, Fr. vert. p. 157).

Wat de mannatarisken (*tamaris mannifera*) betreft, die in de beddingen van de wadi's groeien, zij worden in de bloeitijd overdekt door gele bloempjes met vlezige bloemblaadjes die zeer eetbaar zijn en die de bedoeïenen "manna" noemen. Vaak worden ze door de wind in grote hoeveelheden losgerukt.¹

« *Daarna brak heel de gemeenschap van Israëls kinderen op, en trok uit de woestijn van Sîn van halte tot halte verder, volgens de aanwijzingen van Jahweh. Toen ze hun kampplaats te Refidim hadden opgeslagen, bleek daar geen drinkwater voor het volk te zijn* » (Ex. 17, 1).

Het gaat om de laatste kampplaats vooraleer ze de berg Horeb, of Sinaï, bereiken. Ongetwijfeld kende Mozes deze plek.

« *Het volk, dat naar water smachtte, bleef tegen Mozes morren, en zei : "Waarom hebt ge ons uit Egypte gehaald, om ons, onze kinderen en ons vee te doen sterven van dorst ?" Toen riep Mozes tot Jahweh : "Wat moet ik dan toch met dit volk beginnen ? Het scheelt niet veel of ze stenigen mij !" En Jahweh gaf Mozes ten antwoord : "GA MET ENIGE OUDSTEN VAN ISRAËL VOOR HET VOLK UIT, NEEM DE STAF MEE WAARMEE GE DE NIJL HEBT GESLAGEN EN BEGEEF U OP WEG. ZIE, IK ZAL DAAR VÓÓR U STAAN OP DE ROTS, OP DE HOREB. DAN MOET GE OP DE ROTS SLAAN, EN ER ZAL WATER UITKOMEN, ZODAT HET VOLK KAN DRINKEN."*

« *Mozes deed dit ten aanschouwen van Israëls oudsten. Die plaats werd Massa en Meriba [beproeving en twist] genoemd, omdat de kinderen van Israël daar hadden getwist, en Jahweh op de proef hadden gesteld door te zeggen : "Is Jahweh in ons midden, of is Hij er niet ?" »* (Ex. 17, 3-7).

Mozes neemt dus enkelen van de Oudsten met zich mee, loopt door het kamp van de Hebreëen en begeeft zich naar de berg Horeb, waar hij water uit een rots laat stromen. Daar zullen de Israëlieten tijdens hun verblijf in Refidim water putten. Het valt ons des te gemakkelijker om in dit mirakel te geloven omdat het voor ons, meer dan vierduizend jaar later, als het ware een lichtende voorafbeelding is van het mysterie van onze verlossing. « *Deze rots was Christus* », schrijft Sint-Paulus aan de

Corinthiërs (1 Co. 10, 4). Inderdaad zal het water aan de Kalvarieberg ontspringen als aan een nieuwe Sinaï, wanneer de honderdman met zijn lans het Hart van Jezus doorboort.

Het is ook in Refidim dat de Israëlieten aangevallen worden : « *Te Refidim ook kwamen de Amalekieten, om Israël te bestrijden* » (Ex. 17, 8).

In de loop van hun zwerftocht ontmoeten de Hebreëen verschillende woestijnvolkeren : Amalekieten, Midjanieten, Amorieten. De Amalekieten bewonen de hoogvlakten in het midden van de Negebwoestijn en de streek rond Kades-Barnea ; zij proberen de doortocht van de Hebreëen op hun grondgebied te verhinderen. De Midjanieten, die met Mozes verwant zijn in de persoon van zijn schoonvader Jitro, gaan vriendschappelijk om met het volk van Israël. Andere stammen zoals de Amorieten worden slechts zijdelings vernoemd : om van de berg Sinaï naar de oase van Kades-Barnea te gaan, trekken de Hebreëen « *door het gebergte van de Amonieten* » (Deut. 1, 19).

De volkeren die in de woestijn leven zijn in die tijd blijkbaar talrijk. Nagenoeg allemaal beschouwen ze de Hebreëen als invallers die hen waterputten en weilanden kunnen betwisten.

« De Vroege Bronstijd (4000-2000 v. Chr.) was een periode van intense menselijke activiteit, zoals wordt aangetoond door de talrijke cultusplaatsen boven op de berg en de kampplaatsen aan de voet ervan [...]. Over heel het grondgebied van onze concessie hebben wij 309 sites uit de Vroege Bronstijd aangetroffen. Meer dan de helft daarvan toont structuren van bewoning : het gaat om dorpen met stenen muren en muurtjes, gelegen in de dalen aan de voet van het gebergte. In het totaal hebben we in de overblijfselen van die dorpen 583 woningen geteld waarvan we het grondplan kunnen reconstrueren. [...] Dat duidt op het belang van de menselijke aanwezigheid in deze regio » (E. Anati, *Les mystères du Mont Sinaï*, p. 24).

In tegenstelling daarmee en ondanks intensief archeologisch onderzoek is er in het oosten van het Arabisch schiereiland en ten zuiden van de Negebwoestijn tot op vandaag geen enkel spoor van menselijke bewoning in de loop van de 14de-13de eeuw v. Chr. aangetroffen, met uitzondering van mijnen die door de Egyptenaren geëxploiteerd werden maar die niets te maken hebben met de Uittocht.

Met hoeveel waren de Hebreëen toen ze uit Egypte vertrokken ? Veel geleerden proberen aan de hand van de bijbelse tekst zelf te bewijzen dat de Uittocht een ongeloofwaardig verhaal is. « Volgens hoofdstuk I van het Boek der Getallen (*Numeri*) konden niet minder dan

(1) Het is belangrijk dat men zich een juiste voorstelling van de Sinaïwoestijn maakt : « "Woestijn" is wellicht een misleidend woord. Men is geneigd aan uitgestrekte zandduinen te denken zoals in de Sahara, maar zo is de Sinaï helemaal niet. Die is meer wildernis van grint en stof, en ze bergt een merkwaardige verscheidenheid aan leven – niet het minst verscheidene duizenden Bedoeïenen met hun schapen, geiten en kamelen. Pas zeer kort geleden is de luipaard er door de jacht uitgestorven ; wolven, hyena's en lynxen zijn er nog steeds, net als de steenbok, de berggeiten van de Bijbel. Er is een verrassende hoeveelheid begroeiing, gezien de jaarlijkse regenval : maar zo'n twee-en-een-halve centimeter per jaar. Voor beweiding van vee is er een redelijk uitbundige groei van kameeldoornstruiken, zoiets als de Amerikaanse witte amarant die in western-films zo vaak door de verlaten straten van frontsteden worden geblazen ; en tenslotte is er natuurlijk de alsem met zijn bittere smaak » (M. Magnussen, *op. cit.*, p. 65).

DE GROT VAN MOZES (foto E. Anati). Het kalksteenplateau van Har Karkom wordt bekroond door twee toppen, en op één van deze toppen vindt men de kleine grot die in de Bijbel beschreven staat : « *En Jahweh vervolgde : “BIJ MIJ IS EEN PLAATS WAAR GE OP DE ROTS KUNT STAAN. WANNEER MIJN GLORIE ZAL VOORBIJGAAN ZAL IK U IN EEN ROTSHOLTE PLAATSEN EN U MET MIJN HAND BEDEKKEN, TOT IK VOORBIJ BEN* » (Ex. 33, 21-22).

Na Mozes is de eerste ‘pelgrim’ die op deze plaats terugkeert, vele eeuwen later, de profeet Elias. Ook hij is de woestijn ingevlucht en wordt er op miraculeuze wijze gevoed met brood uit de hemel. « *Door de kracht van die spijs liep Elias veertig dagen en veertig nachten tot hij de berg van God, de Horeb, bereikte. Daar ging hij de grot binnen om er te overnachten* » (1 Kon. 19, 8-9). Elias leefde in de 9de eeuw v. Chr. De opgravingen hebben in een vallei ten noorden van Har Karkom een woonplaats uit de IJzertijd aan het licht gebracht, met keramiekresten uit de 9de eeuw v. Chr. De lange *hiatus* die de archeologen in deze regio vaststellen tussen het einde van de Vroege Bronstijd en de IJzertijd stemt precies overeen met de tijdsspanne tussen het verblijf van Mozes en dat van Elias.

603.550 weerbare mannen worden ingeschreven ; dit zou inhouden dat de schare vluchtelingen minstens twee miljoen leden telde – een cijfer dat zelfs met de beste wil niet als reëel kan worden beschouwd. Het is eenvoudigweg ongeloofwaardig dat een menigte van deze grootte veertig jaren in de woestijn zou kunnen overleven, zoals de Bijbel vertelt. Bovendien kon Egypte zelf het zich niet veroorloven zulk een massale mankracht te laten gaan » (M. Magnusson, *op. cit.*, p. 62-63).

Laten we toch eerst eens goed kijken naar wat er in de Hebreeuwse tekst staat. De juiste vertaling luidt als volgt : « *Nu braken de Israëlieten van Raämses op in de richting van Soekkot ; ze waren met zeshonderd ELEF te voet – allemaal mannen – zonder hun familie mee te rekenen* » (Ex. 12, 37).

ELEF betekent in het Hebreeuws “duizend”, maar ook “leiders”. De Israëlieten waren dus met **600 familiehoofden**¹ – een aantal dat overeenstemt met de « 583 woningen » waarvan het grondplan door de ploeg van Anati kon gereconstrueerd worden in de fundamente van de nederzettingen aan de voet van de Sinaï.

Besluit : « Er is een zekere overeenkomst tussen het Bijbels verhaal, dat ons een woestijn beschrijft die krioelt van allerlei stammen, en de archeologische ontdekkingen, die wijzen op een verscheidenheid aan soorten

woonplaatsen. Het gebied was ongetwijfeld een regio vol activiteit, met verschillende volkeren, waar de enkele waterputten plaatsen van ontmoeting waren maar ook van wrijving tussen de stammen onderling, en waar de weilanden van vitaal belang waren om te overleven, zodat men verplicht was tot overeenstemming te komen om betwisting te vermijden » (E. Anati, *op. cit.*, p. 116).

Deze overeenkomst tussen de Bijbelse gegevens en de archeologische getuigenissen brengt ons tot de ontdekking van « een woestijnbeschaving die geen paleizen bouwde, geen piramiden of zikkurats oprichtte, die niet te koop liep met haar rijkdom, en die door de officiële geschiedenis van het Nabije Oosten genegeerd werd » (*ibid.*).

Het leven in de woestijn, waarin God zijn welbehagen vond, zal het ideaal van de besten blijven, in Israël maar ook in de christelijke tijden : « *Zie, daarom zal ook Ik haar lokken, haar brengen in de woestijn en spreken tot haar hart. [...] Dan zal zij weer jubelen als op de dag van haar jeugd, toen zij optrok uit het land van Egypte. Op die dag zal het zijn, godsspraak van Jahweh, dat zij Mij noemen zal : “MIJN MAN”, en niet meer : “MIJN BAÄL” ! Want ik zal de namen van de Baäls uit haar mond doen verdwijnen, zodat ze nooit meer worden genoemd* » (Osee 2, 16-19).

DE SINAÏ, DE HEILIGE BERG VAN GOD

Na een kort verblijf in Refidim richten de Hebreeën hun kampplaats in aan de voet van de berg Sinaï. « *Nu klom Mozes omhoog naar God* » (Ex. 19, 3).

Zonder een ogenblik te verliezen dus, op de dag zelf dat het volk dat hem volgde zich installeerde, klom Mozes omhoog naar de top van de berg.

« *En Jahweh riep tot hem van de berg : “DIT MOET GE AAN HET HUIS VAN JACOB ZEGGEN EN AAN ISRAËLS ZONEN VERKONDIGEN : GIJ HEBT GEZIEN WAT IK AAN EGYPTIE GEDAAN HEB, HOE IK U OP ADELAARSVLEUGELN HEB GEDRAGEN EN U*

TOT MIJ HEB GEBRACHT. ZO GIJ MIJ GEHOORZAAMT EN MIJN VERBOND ONDERHOUDT, ZULT GIJ ONDER ALLE VOLKEREN MIJN BIJZONDER EIGENDOM ZIJN. WANT MIJ BEHOORT DE HELE AARDE ” » (Ex. 19, 3-5).

God kan kiezen wie Hij wil, volgens zijn eigen voorkeur.

Mozes daalt van de berg af en brengt de goddelijke boodschap over aan de Oudsten. « *En het hele volk antwoordde eenstemmig : “Wij zullen alles doen wat Jahweh geboden heeft ! ”* » (Ex. 19, 8).

(1) Ook de Petrus Canisius-vertaling, waaruit wij de Bijbelse citaten overnemen, vertaalt hier foutief « zeshonderdduizend man ».

De korte afstand tussen de voet en de top van Har Karkom laat ons toe ons een voorstelling te maken van het komen en gaan van Mozes, de boodschapper van God, over het pad dat nog altijd duidelijk zichtbaar is. Anati : « Dit pad wordt afgezoomd door verschillende *menhirs*. Het gaat om grote, langwerpige stenen die uitgekozen zijn om hun vorm en die door mensenhanden vertikaal omhoog zijn geplaatst. » Deze steles of wijstenen, die in de Bijbel « *masseboth* » worden genoemd, roepen de tijd van de Aartsvaders op : « ... *en deze steen die ik als wijsteen (massebah) heb opgericht, zal een Godshuis worden* » (Gen. 28, 22), zegt Jacob nadat hij Jahweh in een droom heeft gezien. Maar sommige van die steles klimmen op tot de Oude Steentijd (40.000 jaar v. Chr.).

Anati bevestigt dat « dit bochtig pad een soort van prehistorische *via crucis* (kruisweg) schijnt geweest te zijn, met verschillende staties, tijdens dewelke de mensen biddende personages op de rotsen graveerden, “*masseboth*” oprichtten en misschien ook andere vereeringsriten verrichtten » (*The Mountain of God*, Fr. vert. pp. 19-20). In 1999 ontdekte hij langs het bewuste pad twee kleine heiligdommen, elk rondom een stele, op 400 meter van elkaar. « Dat alles getuigt van een duizenden jaren oude traditie van religieuze ceremonies tijdens de opgang naar het plateau van Har Karkom. »

De opgravingen rondom de berg maken duidelijk dat er de eeuwen door grote groepen mensen naar hier kwamen – midden in de woestijn, waar op basis van onze huidige kennis geen enkele economische bron hen kon aantrekken !

« *Jahweh sprak tot Mozes : “GA NAAR BENEDEN, EN WAARSCHUW HET VOLK DE OMHEINING NIET TE VERBREKEN OM JAHWEH TE NADEREN EN HEM TE AANSCHOUWEN ; WANT VELEN VAN HEN ZOUDEN OMKOMEN* » (Ex. 19, 21).

De toestand van de plaats illustreert dit verbod : zij die het bergplateau beklommen om er cultushandelingen te verrichten, waren alle tijden door zeldzaam. Het grootste deel van de bevolking bleef aan de voet van de berg. We merken inderdaad dat de oppervlakte van het plateau bedekt is met overblijfselen uit de Oude Steentijd – funderingen van hutten, vuurhaarden, werkplaatsen voor bewerking van silexstenen – die nagenoeg intact gebleven zijn. De menigten die beneden aan de voet van Har Karkom kampeerden, hebben dus niet op het plateau zelf rondgelopen, anders waren de sites uit het Paleolithicum niet zo goed bewaard gebleven. Daaruit mogen we afleiden dat de toegang tot de top van de heilige berg voorbehouden was aan de beperkte groep van de “bedienaren”.

« *Op de derde dag in de morgen : donderslagen en bliksemflitsen ; over de berg een donkere wolk, en schetteren van bazuingeschal. Al het volk in de legerplaats rilde van angst. Maar Mozes leidde het volk de kampplaats uit, God tegemoet, en men schaarde zich aan de voet van de berg* » (Ex. 19, 16-17).

Mozes, « *die naar boven was geklommen* », begon te spreken, « *en God antwoordde hem met een stem* » (Ex. 19, 19). Niet « in de donder », zoals de meeste

Bijbelvertalingen schrijven, maar « *met een stem* » (*beqôl*), die een cassette recorder dus had kunnen opnemen !

Volgens het boek Numeri brachten de stammen van Israël een volledig jaar aan de voet van de berg door (Num. 10, 11-12). Dat houdt in dat de plaats voldoende water voor iedereen kon leveren, en weidegronden voor het vee. Een zo grote groep mensen heeft ongetwijfeld sporen van zijn aanwezigheid moeten achterlaten. Men verwacht zelfs overvloedige getuigenissen, en daarin wordt men inderdaad niet teleurgesteld.

Het boek Exodus verhaalt dat Mozes zich verschillende keren naar de top van de berg begaf, en dat hij er tot twee keer toe « *veertig dagen* » verbleef. In 1994 deed Emmanuel Anati « een bijzonder ontroerende ontdekking : een grot bewoond door één enkel individu [zie foto p. 9], met resten van een brandhaard, een bedstee, scherven van een waterkruik die dateert uit de overgangsperiode tussen Vroege en Middelste Bronstijd (2200 v. Chr.), twee meslemmeten uit silex en een kleine benen spatel. Deze mysterieuze persoon had zichzelf goed georganiseerd in zijn grot. Hij voedde zich met vogels – kwartels en patrijzen – hun eieren en kleine dieren waarvan men de beenderen heeft teruggevonden. Vlakbij moet er een waterbron geweest zijn. Op basis van zijn eetgewoonten weten we dat hij een periode van vogeltrek meegemaakt heeft : herfst of lente. Tussen de andere voedselresten kwamen struisvogeleieren voor, die na analyse met de koolstof 14-methode een datum van omstreeks **2125 v. Chr.** opleverden. Wij zullen waarschijnlijk nooit de naam van deze “kluizenaar” kennen, maar momentaal beschikken wij over een uitzonderlijk archeologisch getuigenis dat een episode uit de Bijbel verheldert, waarin gezegd wordt dat Mozes « *veertig dagen en veertig nachten op de berg bleef* » (Ex. 24, 18). Wij vernemen zo ook dat de praktijk van het kluizenerschap geen mythe is maar reeds in de Bronstijd bestond » (*Les mystères du Mont Sinaï*, pp. 11-12).

DE TAFELN VAN DE WET

Na de stammen uitdrukkelijk verboden te hebben de heilige berg te beklimmen, ontvangt Mozes er de Tien Geboden. Het zijn de clausules van het Verbond dat de volgende dag bekrachtigd wordt in het bloed van jonge stieren, die geofferd worden op een altaar dat Mozes opricht aan de voet van de berg :

« *De volgende morgen bouwde hij aan de voet van de berg een altaar, en richtte twaalf wijstenen op naar het getal van de twaalf stammen van Israël* » (Ex. 24, 4).

Welnu, aan het begin van één van de twee paden die naar de top van de berg Har Karkom leiden vindt men een **groep van twaalf menhirs** [foto p. 11 bovenaan], aan de rand van de sporen die nagelaten zijn door een legerplaats. Niet ver daar vandaan zijn de overblijfselen bewaard van een stenen platform : het **altaar van het offer** [foto p. 11 onderaan]. Met die foto onder ogen woont men als het ware de gebeurtenis als ooggetuige bij :

« *Vervolgens gaf Mozes aan Israëlitische jongemannen bevel om brandoffers op te dragen, en voor Jahweh*

« De volgende morgen bouwde Mozes aan de voet van de berg een altaar, en richtte twaalf wijstenen op naar het getal van de twaalf stammen van Israël » (Ex. 24, 4). Op de foto de twaalf menhirs of wijstenen bij de kampplaats aan de voet van de « heilige berg ». Ze zijn afgebeeld zoals ze gevonden zijn, genummerd van 1 tot 12, en vormden twee rijen van zes. Steen nr. 4 was opzij gevallen. Steen nr. 7, waarvan de basis op zijn plaats was blijven staan, was in stukken gebroken.

jonge stieren als vredeoffers te slachten. Toen nam hij de helft van het bloed en goot het in schalen ; de andere helft sprenkelde hij over het altaar. Daarna nam hij het verbondsboek en las het voor ten aanhoren van het volk. Ze herhaalden : « Alles wat Jahweh heeft gezegd zullen we doen en daaraan gehoorzamen. » Nu nam Mozes het bloed, sprenkelde het over het volk en sprak : « Zie, dit is het bloed van het Verbond dat Jahweh met u heeft gesloten ; het is gegrond op al deze bevelen » » (Ex. 24, 5-8).

« Jahweh sprak tot Mozes : « KOM TOT MIJ OP DE BERG, EN BLIJF DAAR ; DAN ZAL IK U DE STENEN TAFELN

GEVEN MET DE WET EN DE GEBODEN, DIE IK TOT HUN ONDERRICHTING HEB OPGESCHREVEN » » (Ex. 24, 12).

De hoofdstukken 25 tot 31 van het boek Exodus zijn gewijd aan de constructie van de Ark van het Verbond en het Tabernakel, en al het bijhorend meubilair, met deze aanbeveling van Jahweh : « ZORG ER VOOR DAT GE HET VERVAARDIGT NAAR DE MODELLEN DIE U OP DE BERG ZIJN GETOOND » (Ex. 25, 40).

De exegeten, en dan vooral die van de rabbijnse traditie, leggen uit dat er een soort van « hemels model » bestond dat aan Mozes in een visioen werd getoond. Maar de tekst lijkt nogal nadrukkelijk te alluderen op een heiligdom boven op de top van de berg.

Prof. Anati heeft in het midden van het plateau van Har Karkom een structuur ontdekt die dateert uit de

LINKS : de altaarsteen. De bovenkant ervan is bewerkt in de vorm van een halve maan, met een scherpe rand, die echter afgebroken is door het offeren van de jonge stieren. **RECHTS** : de archeologen bij de twaalf wijstenen aan de voet van de « berg van God » (foto's E. Anati).

eindperiode van de Vroege Bronstijd: **2200 v. Chr.** Deze structuur maakte deel uit van een kleine tempel, die een binnenplaats omvatte en een verhoogd platform, georiënteerd naar het oosten. De enige kamer van dit kleine heiligdom was ongetwijfeld overdekt, en de stenen muurtjes ervan kwamen vroeger zeker hoger. Het dak was wellicht gemaakt van dierenhuiden, zoals Jahweh het aan Mozes voorschreef: « *DAARNA MOET GE OOK BANEN VAN GEITENHAAR VERVAARDIGEN VOOR EEN TENT OVER HET TABERNAKEL. ELF VAN ZULKE BANEN MOET GE MAKEN* » (Ex. 26, 7). En verderop: « *ZO ZULT GE HET TABERNAKEL OPRICHTEN NAAR HET MODEL DAT U OP DE BERG IS GETOOND* » (Ex. 26, 30).

Nu we ondertussen door de archeologische overblijfselen weten dat de Sinaï sedert onheuglijke tijden een heilige berg was, lang voordat hij ook voor de Hebreeën dit heilig karakter kreeg, mag het ons niet verwonderen dat de onderzoekers midden op het plateau een **Midjanitisch heiligdom** blootgelegd hebben: een tempel opgericht door de stam van Mozes' schoonvader Jitro, « *priester van Midjan* »! En het was dit heiligdom dat Mozes in opdracht van Jahweh als model moest nemen [zie foto p. 12].

HET GOUDEN KALF

Terwijl Mozes boven op de berg verblijft, gaat het joodse volk zwaar in de fout:

« *Toen het volk intussen zag dat Mozes nog maar steeds niet van de berg afdaalde, liep het rond Aäron te hoop, en zei tot hem: "Kom, maak ons een god die voor ons uittrekt; want we weten niet wat er met Mozes is gebeurd, de man die ons uit Egypte heeft geleid"* » (Ex. 32, 1). De grote zwakheid van de Israëlieten is dat zij, temidden van de volkeren met hun afgoden die hen omringen, een *onzichtbare* God hebben. Zij eisen een goddelijke beeltenis die aan het hoofd

van hun karavaan kan gedragen worden, naar het voorbeeld van de afgoden die de Egyptische en Assyrische legers voorafgingen.

« *Aäron antwoordde hen: "Haalt de gouden ringen uit de oren van uw vrouwen, zonen en dochters, en brengt die bij mij." En al het volk legde de gouden oorringen af, en bracht ze naar Aäron. Deze nam ze van hen aan, goot ze in een kleivorm en maakte er een gegoten kalf van. Nu riepen zij: "Israël, daar is uw God, die u uit Egypte geleid heeft!"* » (Ex. 32, 2-4).

Verschillende goden werden onder deze vorm vereerd in Neder-Egypte. De tekst probeert de verantwoordelijkheid van Aäron te verzachten, door hem voor het voldongen feit te plaatsen. Door het afgodsbeeld te identificeren met Jahweh maakt hij zich schuldig aan een soort van *oecumene avant la lettre*:

« *Toen Aäron dat zag, bouwde hij er een altaar voor, en kondigde af: "Morgen is het feest ter ere van Jahweh!" En de volgende morgen droeg men brand- en vrede-offers op; het volk zat neer om te eten en te drinken, en gaf zich over aan vermaak* » (Ex. 32, 5-6).

We hebben geen enkele kans om het door Aäron gegoten beeld terug te vinden, want toen Mozes afgedaald was van de berg « *greep hij het kalf dat zij gemaakt hadden, verbrandde het, vergruizelde het tot stof en strooide dit op het water dat hij de Israëlieten liet drinken* » (Ex. 32, 20). Maar het vuur dat aangestoken werd om het metaal te doen smelten heeft sporen nagelaten. Anati stelde vast dat vlakbij Har Karkom « enkele plek-

Opgravingen in het "Midjanitisch heiligdom" boven op het plateau. Op de voorgrond enkele menhirs die blootgelegd zijn (foto E. Anati).

ken werden vrijgemaakt van de stenen die er lagen; deze stenen werden aan de randen opgestapeld. Daarop moet men brandbaar materiaal opeengestapeld hebben om vuren aan te leggen, die duidelijke sporen hebben nagelaten: honderden verspreide silexstenen vertonen barsten ten gevolge van grote hitte. »

OP WEG NAAR HET BELOOFDE LAND

Op een bepaald moment laat Mozes het kamp aan de voet van de Horeb opbreken om zijn volk naar Kanaän te leiden.

Volgens het boek NUMERI geeft God zelf het teken tot het vertrek: « *In het tweede jaar, in de tweede maand, op de twintigste dag van de maand verhief zich de wolk boven het Tabernakel van het Verbond. Toen braken de Israëlieten op, en trokken van halte tot halte uit de woestijn van de Sinaï weg. Eerst in de woestijn van Paran bleef de wolk rusten* » (Num. 10, 11-12).

« De Paran lijkt de grootste en meest afschrikwek-

kende woestijn te zijn geweest die de Hebreeën tijdens de Uittocht moesten trotseren », schrijft Emmanuel Anati die het gebied in alle richtingen heeft doorkruist. « *Die grote woestijn, zo vreselijk door slangen, SARAF, schorpioenen en dorre streken zonder water* », volgens een vers uit het boek Deuteronomium (8, 15) dat uitgebeeld is op een rots [zie foto p. 13]. Anati is van mening dat het Hebreeuwse woord « saraf » niet mag vertaald worden als « brandend », want dan maakt men er een adjectief van terwijl het om de tweede term van een opsomming gaat. Volgens hem « is de

meest waarschijnlijke hypothese dat het gaat om de Bijbelse naam van een gifhagedis die in het schiereiland Sinaï wordt aangetroffen» (*Les mystères du mont Sinaï*, p. 148, noot 1).

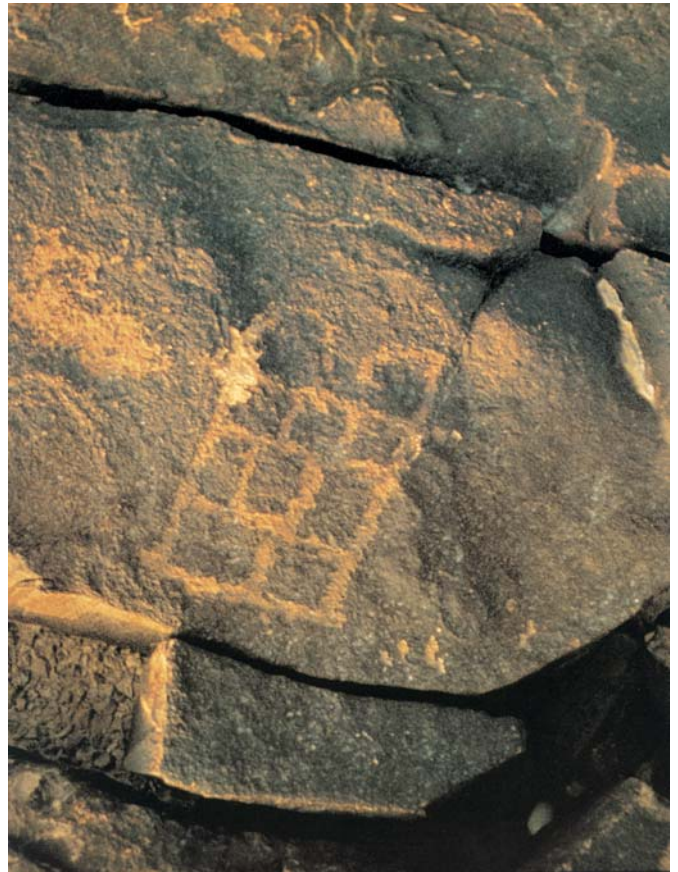
Anderzijds is de vertaling “gifhagedis” in tegenpraak met het verhaal van de koperen slang dat we in het boek Numeri lezen :

« *Onderweg werd het volk ongeduldig, en sprak tegen God en Mozes : “Waarom hebt gij ons uit Egypte geleid, om te sterven in de woestijn ? Want we hebben geen brood en geen water, en we walgen van die armzalige kost !” Daarom zond Jahweh giftige slangen (serafim) onder het volk, die het beten, zodat er velen van Israël stierven. Toen liep het volk naar Mozes en sprak : “We hebben gezondigd ; want we zijn onbeschaamd geweest tegen Jahweh en tegen u ! Bid Jahweh toch dat hij de slangen van ons wegneemt.” En Mozes bad voor het volk. Toen sprak Jahweh tot Mozes : “MAAK EEN GIFSLANG (saraf) EN BEVESTIG DIE AAN EEN PAAL. DAN ZAL IEDEREEN DIE GEBETEN IS EN ER NAAR OPZIET, IN LEVEN BLIJVEN.” Mozes maakte een koperen slang en bevestigde die aan een paal. En wanneer iemand door een slang werd gebeten, en hij zag op naar de koperen slang, dan bleef hij in leven » (Num. 21, 4-9).*

In deze passage gaat het duidelijk om slangen waarvan de beet “brandt”, d.w.z. giftig is. De parallel tussen de koperen slang die redding brengt en de slang van het verderf in het Aards Paradijs is onmiskenbaar. Tegelijkertijd is deze koperen slang een voorafbeelding van Christus, want God “brandt” van verlangen om zijn grote heilsplan in vervulling te doen gaan : « *En zoals Mozes de slang ophief in de woestijn, zo moet de Mensenzoon worden verheven ; opdat ieder die in Hem gelooft het eeuwig leven zou hebben » (Jo. 3, 14-15).*

STRAFTIJD IN KADES-BARNEA

De Israëlieten slaan hun kampement op in Kades-Barnea, een belangrijke oase ten noordwesten van de

De stenen tafelen van de Wet hebben een herinnering achtergelaten in deze rotsgravure. De gelijkenis met latere voorstellingen van de tafelen is opvallend. Maar de rots-tekening dateert van vóór de tijd waarin het boek Exodus op schrift gesteld werd, en is dus de getuige van een traditie die teruggaat tot Mozes zelf.

Horeb, aan de rand van de woestijn van Paran. Van daaruit zendt Mozes op last van Jahweh verkenners uit, één per stam, naar het land Kanaän. Zij komen terug beladen met heerlijke vruchten, maar met uitzondering van Jozua en Kaleb ontmoedigen zij het volk door te verhalen over onoverwinnelijke citadellen die bemand worden door reuzen, « *bij wie wij wel sprinkhanen*

Langs de weg die naar een natuurlijke waterput tussen de rotsen voert, bevindt zich een rotsblok met een opvallende tekening die onmiddellijk doet denken aan een passage uit Deuteronomium (8, 15) : « *Die grote woestijn, zo vreselijk door slangen, “saraf”, schorpioenen en dorre streken zonder water »*. In het midden zien we de afbeelding van een gifhagedis, door Anati vereenzelvigd met “saraf”. Wanneer de Israëlieten weer eens in opstand komen tegen Jahweh zendt deze giftige slangen onder het volk. Alleen wie opziet naar de koperen slang die Mozes gemaakt heeft, blijft in leven (foto's E. Anati).

leken » (Num. 13, 33). Het volk komt in opstand, en Mozes – die in een prachtig smeekgebed probeert om Gods gramschap te stillen – brengt de Hebreëen tenslotte de beslissing van Jahweh over : met uitzondering van Jozua en Kaleb zal de huidige generatie, die door-drongen is van een geest van rebellie, niet binnengaan in het Beloofde Land.

Om de kroon te zetten op hun opstandigheid proberen de Israëlieten daarop tóch om Kanaän te veroveren, tegen de wil in van Mozes die met de Ark van het Verbond in Kades-Barnea blijft, uit gehoorzaamheid aan Jahweh-God. De Hebreëen worden verslagen en teruggedrongen door de Amalekieten en de Kanaänieten.

Gedurende veertig jaar zullen zij in Kades-Barnea boete moeten doen. Op die plek vindt men de sporen van zeer oude kampementen van nomaden, die teruggaan tot duizend jaar **vóór** de traditionele datum van de Uittocht...

DE CAMPAGNES VAN JOZUA

« *Toen Mozes, de dienaar van Jahweh, gestorven was, sprak Jahweh tot Jozua, de zoon van Noen, die Mozes' dienaar was geweest : "MIJN DIENAAR MOZES IS GESTORVEN. OP ! TREK MET HEEL DIT VOLK DE JORDAAN HIER OVER NAAR HET LAND DAT IK HUN GEVEN ZAL. IEDERE PLEK DIE UW VOETZOOI BETREEDT, ZAL IK U GEVEN, ZOALS IK AAN MOZES BELOOFT HEB* » (Joz. 1, 1-3).

Zo begint het epos van de verovering van het Beloofde Land. Onder leiding van Jozua nemen de Hebreëen Jericho in en verwoesten de stad volledig. Daarna ondernemen ze drie campagnes : één dwars door het centrum om de stad Ai te vernietigen, één in zuidwestelijke richting om een bondgenootschap van Kanaänitische koningen te verslaan en één naar het noorden om de belangrijke stad Chasor uit te schakelen. « *Zo veroverde Jozua heel dit land* » (Joz. 11, 16). De vraag is : gaat het hier om een heldendicht zonder historische grond, of is alles werkelijk gebeurd zoals het in de Bijbel beschreven is ?

De in het boek Jozua genoemde steden werden door de archeologen gevonden en grondig onderzocht. De stad Ai (in het Hebreeuws : « puinhoop ») b.v. wordt door de geleerden eenstemmig geïdentificeerd met de terp *et-Tell*. Hier gebeurden in de jaren 1930 opgravingen door Judith Marquet-Krause en dertig jaar later opnieuw door Joseph A. Callaway. Zij stelden vast dat Ai aan het begin van de Vroege Bronstijd (3000 v. Chr.) een grote, versterkte stad was. Zij werd tweemaal ingrijpend verwoest. De eerste keer gebeurde dit ten gevolge van een zware aardbeving, omstreeks 2700 v. Chr. De inwoners bouwden Ai onmiddellijk in al zijn glorie terug op, waarna een tweede catastrofe plaatsgreep rond **2200 v. Chr.** : toen werd de stad op geweld-

dadige wijze totaal vernietigd **door een onbekende aan-valler** en daarop verlaten. « *Daarna was er geen verdere bezetting van de plaats tot het begin van de IJzertijd, rond 1200 v. Chr.* » (Magnus Magnusson, *The Archeology of the Bible Lands*, p. 89). En dan volgt het foutieve besluit : « *Dit betekent dat Ai in puin lag toen Jozua hier volgens zeggen aankwam, en al meer dan duizend jaar in puin gelegen had* » (*ibid.*).

... Tenzij Jozua niet « volgens zeggen » in de der-tiende eeuw v. Chr. moet gesitueerd worden, **maar duizend jaar vroeger !** En dan is het meteen duidelijk wie die “onbekende aanvaller” was die de machtige stad Ai met de grond gelijk gemaakt heeft – zodat er een millennium later, in 1200 v. Chr., nog altijd niets anders te zien was dan een puinhoop ! « *Tenslotte liet Jozua Ai platbranden, en maakte het voor altijd tot een puinhoop en een woestenij tot op de huidige dag* » (Joz. 8, 28).

Nemen we een ander voorbeeld : Jericho, “de oudste stad ter wereld”. De opgravingen¹ hebben geleid tot de vaststelling dat Jericho in de Vroege Bronstijd (derde millennium) een aanzienlijke stad was, waarvan de muren verscheidene keren geheel of gedeeltelijk heropgebouwd werden. De laatste herstelling van deze versterkingen **vóór de stad volkomen verwoest werd** gebeurde ca. 2300 v. Chr. Daarbij werden er huizen tegen de binnenkant van de muren aangebouwd ; de wal vormde om zo te zeggen de achterwand van deze huizen. Een passage in het boek Jozua – de manier waarop de deerne Rahab de spionnen van Jozua die in Jericho binnengedrongen zijn doet ontsnappen – blijkt perfect in overeenstemming met de plaatselijke toestand zoals die door de archeologie bevestigd wordt : « *Toen liet zij hen langs een touw door het venster naar beneden zakken ; want haar huis stond tegen de bin-nenkant van de stadsmuur, zodat zij eigenlijk in de muur woonde* » (Joz. 2, 15).

« Hier wordt een toespeling gemaakt op een be-paalde vorm van stedenbouw en op de omwallingsmuur uit de Vroege Bronstijd, dat wil zeggen het derde millennium. Er bestonden in Jericho geen vensters die uitgaven op de buitenkant van de muren in de Middelste Bronstijd (1550 v. Chr.) en evenmin in de Late Bronstijd (1200 v. Chr.). Evenmin is dit het geval op andere plaatsen in de Syrisch-Palestijnse regio » (Anati, *The Mountain of God*, Fr. vert. p. 181). Maar zulke ven-sters waren er wél in de Vroege Bronstijd, meer bepaald in **2200 v. Chr.**, toen de stad door “een ramp” totaal verwoest werd !

De overeenstemming tussen Bijbelse en archeologi-sche gegevens is zo groot dat het besluit onontkoombaar is : WE MOETEN DE HELE CHRONOLOGIE VAN DE GEBEURTENISSEN HERZIEN, VANAF DE DRIEËNTWINTIGSTE EEUW VÓÓR CHRISTUS.

(1) De val van Jericho heeft altijd zo tot de verbeelding gesproken dat er al in 1868 een onderzoek van de ruïnes werd ingesteld. Grootscheepse archeologische expedities gingen door in 1907-1913 (Sellin en Watzinger), in de jaren 1930 (John Garstang) en in 1952-1958 (Kathleen Kenyon). De meest recente opgravingen vonden plaats in 1997 e. v.

BESLUIT

De ontdekking van Emmanuel Anati is even belangrijk als die van Annie Jaubert aangaande de chronologie van de Lijdensweek.¹ Allebei vernieuwen ze ten gronde ons begrip van de historische gebeurtenissen die aan de basis liggen van onze heilige godsdienst.

De traditionele chronologie situeert de Uittocht in de Late Bronstijd (1400-1200 v. Chr.). Daardoor bewerkt zij wat Anati een « concentratie in de tijd » noemt, vergelijkbaar met wat onze liturgische traditie doet met de gebeurtenissen tijdens de Lijdensweek: zij balt ze samen binnen het bestek van drie dagen.

Hoe zouden alle gebeurtenissen die tot de vorming van het uitverkoren volk geleid hebben, kunnen “samengeperst” worden binnen amper drie eeuwen? Het tijdperk van de slavernij van de Hebreëen in de Egyptische delta, de vlucht van Mozes naar Midjan, zijn terugkeer naar Egypte, de tien plagen, de uittocht uit Goshen, de doortocht van de Rietzee, het verblijf aan de voet van de Sinaï, de straf tijd in de oase van Kades-Barnea, de verovering van Kanaän onder leiding van Jozua, het tijdperk van de Rechters... Vooral deze laatste fase, tijdens dewelke een volk van nomaden zich geleidelijk omvormt tot een natie van ontwikkelde landbouwers, moet zeer traag verlopen zijn.

« Naar alle waarschijnlijkheid zijn de Hebreëen geleidelijk aan in Kanaän doorgedrongen via de bergstreken, waar maar weinig bewoning was. Ze hebben leren samenleven met de plaatselijke bevolking en van tijd tot tijd hebben ze militaire campagnes georganiseerd, die hen ten westen van de Jordaan hebben gebracht » (*The Mountain of God*, Fr. vert. p. 175). In het boek Jozua wordt de verovering beschreven als een *Blitzkrieg*, maar in werkelijkheid ging er heel veel tijd overheen. Dat staat trouwens ook letterlijk in de Bijbel, wanneer Jahweh tot de oude Jozua zegt: « *GE ZIJT REEDS HOOGBEJAARD, EN ER VALT NOG EEN ZEER GROOT DEEL VAN HET LAND IN BEZIT TE NEMEN* » (Joz. 13, 1)!

Tussen Jozua en David gaapt een kloof van duizend jaar trage, moeizame kolonisatie. Tijdens die hele periode ervaren de Hebreëen hoe onmachtig ze zijn om een heilig volk te worden, een model voor de naties die hen omringen.

Wij wisten het al, maar de archeologie bevestigt het: de historische gebeurtenissen waren er het eerst. Pas nadien hebben de geïnspireerde schrijvers het relaas

ervan op papier gezet. Het boek Exodus beschrijft het waarachtig verbond van de Levende God met zijn volk, bezegeld met luide en verstaanbare stem op de berg Sinaï door bemiddeling van Mozes. Dit verbond krijgt vorm in een wetgeving, die de uitdrukking is van de goddelijke wilsbeschikkingen zoals ze aan Mozes zijn meegedeeld. Van de gehoorzaamheid van Israël aan deze wilsbeschikkingen hangt de bescherming af die God aan zijn volk wil geven.

Dit geschenk van de Wet is de centrale gebeurtenis in een rechtlijnige, « gewijde » geschiedenis waarin de hand van God onafgebroken zichtbaar is. Deze geschiedenis werd op schrift gesteld in een aantal boeken die samen de Bijbel vormen, en die het werk zijn van talrijke geïnspireerde schrijvers en redacteurs. Hun taak heeft een volledig millennium in beslag genomen: het gaat om een literair proces van een grote complexiteit.

De draagwijdte van elk van deze Bijbelboeken, en van elk detail ervan, is vrij gemakkelijk te interpreteren.

Datgene wat « te miraculeus » lijkt te zijn voor de moderne lezer – die geacht wordt veel meer onder legd te zijn dan de gewijde schrijver... – is in feite *bewust* fantastisch, of episch, of fabuleus, met de bedoeling ons een of andere waarheid duidelijk te maken. Een voorbeeld: wanneer de slang in het Aards Paradijs spreekt, is het echt niet nodig een of andere bioloog te raadplegen om te vernemen dat men sinds mensenheugnis nog nooit een slang heeft horen praten!

Maar dat neemt niet weg dat de geïnspireerde auteur ons de *ware* geschiedenis van het binnendringen van Satan in het leven van onze stamouders verhaalt.

NIEUWE CHRONOLOGIE

1. De PRIMITIEVE GESCHIEDENIS (Genesis 1 tot 11) vertelt hoe God aan het begin van de tijden een uniek koppel geschapen heeft waaruit heel de mensheid is voortgekomen. Hun oorspronkelijke toestand was er één van morele integriteit en geluk. Dit zijn religieuze waarheden die berusten op feiten. En als de waarheden vaststaan dan betekent dit dat de feiten reël zijn. In die zin hebben de eerste hoofdstukken van het boek Genesis een historisch karakter. Zij openbaren ons ook hoe, tijdens de eerste millennia, het plan van God op een mislukking uitloopt door de herhaalde ontrouw van de mensen.

Rotstekening op Har Karkom, bijgenaamd « Het oog van God kijkt naar u van op de rots ». Een zeer groot oog, met zeven lijnen die naar beneden en zeven die naar boven gericht zijn (foto E. Anati).

(1) Zie het artikel *VAN HET OUDE NAAR HET NIEUWE TESTAMENT: QUMRÂN EN DE ESSENEN* in *Hij is verrezen!* nr. 9, mei-juni 2004, p. 10. Jaubert toonde aan dat Jezus en zijn apostelen het Paasmaal vierden op een *dinsdagavond*, overeenkomstig de “traditionalistische” kalender van de Essenen.

2. In de GESCHIEDENIS VAN DE AARTSVADERS (Genesis 12 tot 50) is het geloof van Abraham, dat op de proef wordt gesteld en beloond wordt, zo *tastbaar* dat DE godsdienst voor altijd gesticht wordt. Abraham is de stamvader van de gelovigen. En de geschiedenis van zijn nakomelingschap is een *familiegeschiedenis*, waarvan de voornaamste gebeurtenissen niet van politieke aard zijn maar familiaal gekleurd: geboorten, huwelijken, overlijdens.

Het is tevens een *religieuze geschiedenis*: God heeft deze familie uitgekozen om er zijn volk van te maken waaraan Hij een land wil schenken.

Het is tenslotte ook een *volkse geschiedenis*, en geen "wetenschappelijke" geschiedenis in de moderne betekenis van dit woord. Zij heeft de mythen en verhalen van de heidense volkeren kunnen inspireren – en niet omgekeerd, zoals men tot op vandaag al te gemakkelijk aannam: want deze geschiedenis loopt gelijk met die van de heidense volkeren, en komt niet pas nadien. De burens van het uitverkoren volk hoorden van die geschiedenis; in de eerste plaats waren dat de bewoners van Mesopotamië, waar de Aartsvaders vandaan kwamen en vanwaar Abraham vertrok.

Deze literaire contacten bevestigen de historiciteit van de migratie die door het boek Genesis verhaald wordt, en maken tegelijkertijd ook duidelijk welk groot tijdsbestek er ligt tussen de Aartsvaders en Mozes.

3. De GESCHIEDENIS VAN DE UITTOCHT verhaalt hoe de verdrukte Israëlieten na een verblijf van 430 jaar in de Nijldelta Egypte verlaten onder leiding van Mozes. Het samenspel van archeologie en geografie laat ons toe met een grote mate van nauwkeurigheid de tocht van de Hebreëen te reconstrueren, van Goshen tot de berg Sinaï en verder naar Kades-Barnea, en deze gebeurtenissen te dateren omstreeks 2200 vóór Christus.

Over deze datering bestaat weinig twijfel omdat de archeologie geen resten van beschavingen uit de Late Bronstijd (1200 v. Chr.) meer gevonden heeft rondom Har Karkom of bij Kades-Barnea, hoewel de Bijbel onderstreept hoe belangrijk Kades was tijdens de periode van de Uittocht, eerst voor de Amalekieten en nadien voor de Hebreëen. Anderzijds zijn er talloze getuigenissen van het verblijf van mensen in de periode 2200-1950, en die sporen vertonen verschillende gelijkenissen met de nederzettingen aan de voet van Har Karkom.

« Als de periode van de Rechters vooral betrekking heeft op de twee laatste eeuwen van het tweede millennium v. Chr., zoals de archeologische ontdekkingen lijken te bevestigen, dan betekent dit dat de immigratie in Kanaän daarvóór moet gesitueerd worden. Het episch relaas van het boek Jozua, dat erg bijeengeperst is in de tijd, moet te maken hebben met gebeurtenissen die zich afgespeeld hebben lang voor het moment dat ze op schrift gesteld werden. De vestiging in de

gebieden aan de rand van Kanaän, vooral in het Overjordaanse, evenals de verovering van andere sectoren, moeten nog vroeger gedateerd worden. Het lange verblijf in Kades-Barnea gaat hieraan vooraf, en nog vroeger, de omzwervingen in de woestijn » (Anati, *The Mountain of God*, Fr. vert. p. 195).

Zij die de historiciteit van de Uittocht ontkennen, schermen vaak met het argument van de Egyptische archieven: als de door de Bijbel verhaalde gebeurtenissen werkelijk zouden hebben plaatsgevonden, dan zouden er sporen moeten van teruggevonden worden in de Egyptische teksten. Anati: « Onder de achttiende en negentiende dynastie, tijdens het Nieuwe Rijk (1550-1200 v. Chr.), werkte er aan het hof van de Farao een leger van bureaucraten en intellectuelen, en de staatsarchieven werden met de grootste ernst en zorg bijgehouden. Een nauwkeurig onderzoek van alle teksten uit deze periode – en ze zijn talrijk – levert geen enkele melding op van een vlucht van Aziaten uit Egypte, en evenmin van de episode van de "Rode" Zee » (*ibid.*, p. 195).

Alles wordt helder als men deze gebeurtenissen niet meer in de dertiende maar in de drieëntwintigste eeuw vóór Christus dateert, dus « tien eeuwen vóór de literaire en epigrafische bronnen waarop de Bijbel-specialisten bij hun onderzoek altijd gefocust hebben » (*ibid.*, p. 196). Zo wordt er op Egyptische kleitabletten uit 2000 v. Chr. melding gemaakt van een vreemd volk van nomaden, de *Habiru* of *Apiru*. Wie zouden dat anders kunnen zijn dan de *Hebreëen*?

De drieëntwintigste eeuw is de tijd van de zesde dynastie. « In de loop van de zesde dynastie, en meer bepaald tijdens de regering van Pepi I (2375-2350 v. Chr.), ondernemen de Egyptenaren een reeks strafexpeditie tegen de Aziaten. Een generaal met de naam Oeni vereeuwigd zijn campagnes tegen de "zandbewoners" in een relaas in de eerste persoon, waarin hij situaties oproept die vergelijkbaar zijn met die welke het boek Exodus verhaalt. » Met dit verschil dat hij alles ombuigt tot zijn eigen glorie, eerder dan die van Mozes en diens God!

De "*Onderrichtingen voor koning Merikarê*", een tekst uit de twintigste eeuw v. Chr., vormt een soort van handboek voor de opvoeding van een koninklijke prins. Hierin vinden we volgende geboden terug: « Heb achtung voor de godheid; volg in eerbied uw vaderen en voorvaderen na; beoefen de rechtvaardigheid en ge zult lang leven; maak geen onderscheid tussen de zoon van een [edel]man en die van een arme. » Een groot aantal van deze raadgevingen leunt zeer dicht aan bij wat de Hebreëen in de Sinaïwoestijn van Jahweh-God ontvangen hebben...

Ja, men kan en moet op het Oude Testament vertrouwen!

broeder Bruno van Jezus [bewerkt]